

20 DE ANI HUMANITAS

Constantin Noica (Vitănești-Teleorman, 12/25 iulie 1909 – Sibiu, 4 decembrie 1987) a debutat în revista *Vlăstarul*, în 1927, ca elev al liceului bucureștean „Spiru Haret”. A urmat Facultatea de Litere și Filozofie din București (1928–1931), absolvită cu teza de licență *Problema lucrului în sine la Kant*. A fost bibliotecar la Seminarul de Istorie a Filozofiei și membru al Asociației „Criterion” (1932–1934). După efectuarea unor studii de specializare în Franța (1938–1939), și-a susținut în București doctoratul în filozofie cu teza *Schiță pentru istoria lui Cum e cu puțință ceva nou*, publicată în 1940. A fost referent pentru filozofie în cadrul Institutului Româno-German din Berlin (1941–1944). Concomitent, a editat, împreună cu C. Floru și M. Vulcănescu, patru dintre cursurile universitare ale lui Nae Ionescu și anuarul *Isoare de filosofie* (1942–1943). A avut domiciliu forțat la Câmpulung-Muscel (1949–1958) și a fost deținut politic (1958–1964). A lucrat ca cercetător la Centrul de logică al Academiei Române (1965–1975). Ultimii 12 ani i-a petrecut la Păltiniș, fiind înmormântat la schitul din apropiere.

Cărți originale, enumerate în ordinea apariției primei ediții: *Mathesis sau bucuriile simple* (1934), *Concepte deschise în istoria filosofiei la Descartes, Leibniz și Kant* (1936), *De caelo. Încercare în jurul cunoașterii și individului* (1937), *Viața și filosofia lui René Descartes* (1937), *Schiță pentru istoria lui Cum e cu puțință ceva nou* (1940), *Două introduceri și o trecere spre idealism* (cu traducerea primei Introduceri kantiene a „Criticei Judecării”) (1943), *Jurnal filosofic* (1944), *Pagini despre sufletul românesc* (1944), „*Fenomenologia spiritului*” de G. W. F. Hegel istorisită de Constantin Noica (1962), *Douăzeci și șapte trepte ale realului* (1969), *Platon: Lysis* (cu un eseu despre înțelesul grec al dragostei de oameni și lucruri) (1969), *Rostirea filozofică românească* (1970), *Creație și frumos în rostirea românească* (1973), *Eminescu sau Gânduri despre omul deplin al culturii românești* (1975), *Despărțirea de Goethe* (1976), *Sentimentul românesc al ființei* (1978), *Spiritul românesc în cumpătul vremii. Șase maladii ale spiritului contemporan* (1978), *Povestiri despre om (după o carte a lui Hegel: „Fenomenologia spiritului”)* (1980), *Devenirea întru ființă*. Vol. I: *Încercare asupra filozofiei tradiționale*; Vol. II: *Tratat de ontologie* (1981), *Trei introduceri la devenirea întru ființă* (1984), *Scrisori despre logica lui Hermes* (1986), *De dignitate Europae* (lb. germ.) (1988), *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* (1990).

CONSTANTIN
NOICA

Rugați-vă
pentru
fratele
Alexandru

Ediție adăugită

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Oana Bârna
Concepție grafică: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corectori: Georgeta-Anca Ionescu, Iuliana Pop
DTP: Corina Roncea, Carmen Petrescu

Tipărit la „Monitorul Oficial” R.A.

© Alexandra Noica-Wilson
© HUMANITAS, 1990, 2010

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
NOICA, CONSTANTIN

Rugați-vă pentru fratele Alexandru / Constantin Noica. – București:
Humanitas, 2010

ISBN 978-973-50-2616-5
821.135.1-94

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, București
e-mail: cpp@humanitas.ro
www.libhumanitas.ro

Nota editurii

Această carte, rămasă inedită până în 1990, a fost scrisă de Constantin Noica după ieșirea sa din detenția politică (1964). Capitolele au fost trimise începând din 1971 în Anglia, sub formă de epistole adresate de autor primei sale soții, Wendy Muston, cu gândul de a fi traduse de Wendy și publicate în străinătate. O versiune a manuscrisului s-a păstrat în arhiva autorului; aceasta a stat la baza ediției Humanitas din 1990. După cum se va vedea în continuare, versiunea respectivă era incompletă.

Față de edițiile din 1990 și 2008, prezentul volum conține patru capitole noi: XIII, prezent în edițiile precedente printr-un rezumat al autorului (pe care l-am menținut, punându-l între paranteze drepte), XVI, XVII și XVIII.

Aceste texte, găsite în arhivele fostei Securități, i-au fost restituite în 1994 doamnei Mariana Noica, văduva autorului, de către Virgil Măgureanu, pe atunci director al Serviciului Român de Informații. Marin Diaconu le-a publicat în *Viața românească*, anul LXXXIX, noiembrie–decembrie 1994, nr. 11–12, de unde, de altfel, le-am preluat. Îi mulțumim domnului Marin Diaconu pentru ajutor și amabilitate.

Prefață

Spre sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, o mânăstire de maici din Moldova a fost ocupată de trupele sovietice biruitoare. Maicile au căutat refugiu în alte locuri. La întoarcerea lor, au găsit pe altar un bilet pe care stătea scris: „Comandantul trupelor care au ocupat mânăstirea vă declară că a lăsat-o neatinsă și vă cere să vă rugați pentru sufletul său.” De atunci, la fiecare serviciu religios este pomenit numele lui Alexandru.

Rugați-vă pentru fratele Alexandru! Roagă-te și tu, cititorule, căci numele nu privește doar pe comandantul trupelor victorioase — dar ce ai făcut între timp, frate Alexandru? Ți-ai petrecut zilele în închisoare, sau ai devenit un conformist? ai robit ca ceilalți în câmpul muncii, sau ai scris cărți și le-ai trimis în străinătate? —, ci numele îi privește pe toți ceilalți frați Alexandru, biruitori nesiguri și ei. Rugați-vă pentru fratele Alexandru din China, dar nu uitați pe fratele Alexandru din Statele Unite; rugați-vă pentru cei puternici de pretutindeni, pentru cei ce știu, fizicieni, matematicieni și supratehnicieni, dar care nu mai știu bine ce știu și ce fac, pentru cei ce posedă și dispun, cu economiștii lor cu tot; rugați-vă pentru cei ce rătăcesc triumfători prin viață fără cultură, dar și pentru cei ce rătăcesc în cultură; pentru omul

*europăean care a triumfat asupra nevoilor materiale, pentru
omul modern care a triumfat asupra naturii și a bunului
Dumnezeu. Rugați-vă pentru fratele Alexandru!*

CONSTANTIN NOICA

|

Când un învingător îți cere să te rogi pentru el înseamnă că-ți oferă victoria sa. N-aveți ce face cu victoria aceasta? pare el a spune. E drept, nu oricine poate triumfa asupra victoriei proprii și să simtă atât de adânc ca fratele Alexandru că nu are ce face cu ea. Dar, la nivelul lui obișnuit, omul modern oferă pe piață tot felul de victorii, cu care nu are întotdeauna ce face, în așa fel încât lumea de astăzi pare una în care victoriile sunt suspendate, victoriile sunt de vânzare. La fiecare pas câte o victorie a lumii moderne, fără stăpân, sigură de sine.

Unii, încrezători totuși în isprava lor, spun: „Luați, mâncați, aceasta este victoria mea, care pentru voi se revarsă peste lume și pentru a voastră fericire.“ Alții, mai nesiguri de ce au făcut, spun: „Iată victoria mea, vedeți ce poate ieși din ea.“ Câtiva se mânia: „Nu vedeți ce am făcut?“ Ca niște buni mercenari, oamenii de știință, cei politici, tehnicienii, toți au câștigat bătălia, primindu-și simbria și gloria. Restul este, cu sau fără voia lor, de vânzare.

Dar nu e aici un miracol uman și o binefacere? S-au creat astfel condițiile unei solidarități mai adânci între

oamenii de astăzi, una *între inegali*. Ce dezastru spiritual ar fi fost dacă victoria rămânea în mâna învingătorilor, dacă fizicienii, biologii, sociologii și oamenii politici ar fi știut până la capăt ce să facă, sau dacă supra-tehnicienii ar fi devenit manageri buni! Ce dezastru dacă fratele Alexandru ar fi avut conștiință de învingător, când a intrat în mânăstire. Lumea s-ar fi împărțit între subiecte și obiecte umane sau, mai degrabă, între o umanitate privilegiată, a învingătorilor, și o subumanitate. Miracolul uman este că victoria se poate distribui.

Și se distribuie chiar pe plan politic, acolo unde învingătorul crede că păstrează, odată cu puterea, victoria. Cine a trăit cât de cât atent și mai ales senin în comunism își dă seama că se ajunge la un rezultat ciudat, în aparență: revoluția aceasta este, în ultimă instanță, în favoarea bogatului, iar nu a săracului; căci bogatului i se ia bogăția, ceea ce nu e mare lucru, pe când săracului i se ia *idealul* de îmbogățire. Dar un om frustrat de ideal – ceea ce la acest nivel înseamnă: sens de viață – este desființat, într-un fel. Între timp, cel care posedase și fusese alienat prin posesiune se poate uneori simți reinvestit ca om, reînființat. Câțiva din clasele de sus, pe care viața ușoară îi făcea să nu știe care le e măsura umană, au descoperit, odată deposezați de bunuri și privilegii, că totuși *știu* ceva și *pot* ceva, ba chiar că *vor* ceva și *pot* ceva, ba chiar că *vor* ceva cu-adevărat. Cu-adevărat. Într-un sens și-au descoperit necesitatea. Astăzi, ei nu mai aspiră să recapete libertăți, la plural, ci doar acea libertate care le împlinește necesitatea lăuntrică.

În definitiv, surpriza n-ar trebui să fie atât de mare; dacă era cineva alienat de posesiune, era tocmai posesantul, în timp ce omul care trăia *sub* nivelul posesiunii era în subumanitate. Pe ultimul, revoluția abia l-a ridicat până la condiția de om. Nu-și riscă el omenescul abia de aci înainte? Victoria comunismului într-o bună parte a lumii nu e pentru *el* până la capăt. Cine are ce face cu ea? Și surpriza adevărată ar putea fi de a vedea într-o zi – ca în capitolul din *Fenomenologia* lui Hegel, unde generozitatea voitorului de bine în favoarea oprimaților se lovește de solidaritatea acestora cu cei care-i oprimasera – că altcineva decât beneficiarii aparenți apără revoluțiile primejduite.

Dacă însă comunismul, care a voit cu tărie un anumit lucru, are sorți să obțină *altceva*, cu atât mai mult se întâmplă să obțină cu totul altceva capitalismul, care nu vrea aproape nimic. Este cu adevărat altceva, dincolo de cele două lumi opuse astăzi. Nu ele mai interesează, ci un lucru mai subtil, o a treia condiție umană față de cele două date de istorie. Un copil e un al *treilea* de la un moment dat: nu mai importă ce vor părinții de la el și ce investesc în el. Nu are importanță ce vrea arborele după ce a pus pe lume sămânța. Nu mai are importanță, de la un moment dat, ce vor statele și stăpânirile, în fața *persoanei* umane, pe care au favorizat-o direct ori indirect; aceasta a intrat într-altă creștere, sub o altă lege. Nu are importanță ce se întâmplă exterior *cu* noi, de la un moment dat. Pot să ni se întâmple lucruri foarte grave, dar ele nu mai înseamnă aproape nimic, într-o privință...

||

— E fără importanță, îi spun eu.

Are 22 de ani. Suntem amândoi închiși într-o celulă de 2 persoane, cu un duș și W.C.-ul sub el. Când se spală, dimineața, îl văd ce bine făcut la trup este, cu mușchii lui alungiți. Câteodată, când gardianul nu se uită pe ochiul-spion din ușă, tânărul meu sare și atinge plafonul. Făcea parte din naționala de volei. Au jucat în Berlinul de răsărit, și o fată l-a întrebat dacă nu vrea să vadă cum e în Berlinul celălalt. Nu-i plăcuse prea mult în Vest, căci îl plictisiseră autoritățile de acolo cu tot felul de interogatorii. Când s-a întors în partea de răsărit, a fost bine primit la început. Apoi, pe măsură ce venea spre țară... Acum suntem amândoi sub anchetă.

*

— E fără importanță, îi spun eu.

— Pentru Dvs. poate, izbucnește el, care aveți mai bine de cincizeci de ani. Dar pentru mine! Vedeți și Dvs. că „chestia asta“ te vâără în închisoare. Și mai ziceți că e ceva fără importanță?

— E foarte grav, dar e lipsit de importanță.

— Uite ce e, mă cam plictisiți, Domnule! După părerea Dvs. ...

Zăvorul ușii se mișcă.

— Ia asta și vino, îmi spune gardianul intrând.

Îmi întinde ochelarii opaci, de metal, pe care trebuie să-i punem la ochi ori de câte ori ieșim din celulă. Tipul te ia de braț și, uneori, când te vede împleticindu-te, face

glume: „Atenție să nu calci în apă.“ Tu șovăi să pui picio-
rul, și el râde. Dar ce blând lucru este să mergi așa, *călău-
zit*, prin necunoscut! E ca într-un rit de inițiere sau ca
într-un vis...

Mă întorc după aproape două ore. Gardianul îmi ia
ochelarii opaci și închide ușa cu zgomot, zăvorând-o. Eu
rămân o clipă zăpăcit în mijlocul celulei. Îmi simt obrajii
puțin umflați, și tânărul meu trebuie să fi observat și el
ceva, căci mă întreabă:

— V-au bătut, nu-i așa?

— Da, consimt eu după o ezitare, dar...

— Dar e fără importanță, știu, întregește el. Totuși,
de ce v-au bătut?

— Asta și vroiam să spun; m-au bătut fără motiv.

— Cum fără motiv? Așa fac ei?

Tânărul meu este îngrijorat. Ideea de a fi lovit fără a
putea reacționa jignează probabil mândria sa de sportiv. Sau
poate că ar reacționa... Trebuie să-i explic mai bine non-
sensul a tot ce se întâmplă, în cazul nostru.

— Am fost bătut pentru că n-am vrut să iau o țigară.

— Vă bateți joc de mine?

— Dar te asigur că a fost din cauza asta. Tipul care
făcea ancheta a început prin a mă întreba căror persoane
le-am dat să citească o carte pe care o promisem din străi-
nătate. I-am replicat că lucrarea în chestiune nu conținea
absolut nimic supărător pentru regim. „Canalie, a spus
el, ai să vezi tu cum stau lucrurile cu cartea asta. Acum
să-mi spui *cui* ai împrumutat-o.“ „Nu sunt obligat să
răspund, am spus eu, de vreme ce nu poate fi un cap de
acuzatie.“